

HET SPEKTAKEL SHAW

Michael Holroyd, *Bernard Shaw. Volume II. 1898-1918. The Pursuit of Power*, Random House, New York, 1989, 421 pp.

Met dit lijvige tweede deel in de trilogie over en rond het leven van Bernard Shaw¹ is auteur Michael Holroyd aardig op weg om een echte Victoriaanse 'three-decker' te schrijven. Het derde volume, zo zegt hij zelf, moet tegen het einde van dit jaar afgewerkt zijn zodat het in 1991 kan gepubliceerd worden. Ook de inhoudstafel, waarin voor elk van de hoofdstukken een korte beschrijving gegeven wordt, en het indrukwekkende aantal 'karakters' die hier optreden doen ons sterk aan een Dickensiaanse roman denken.

Opnieuw heeft Holroyd voor een overwegend chronologische uiteenzetting geopteerd, hoewel dat niet verhindert dat hij bepaalde, in omvang eerder beperkte onderwerpen wel ad fundum uitdiept zonder met het tijdsschema rekening te houden. In deel I van hoofdstuk III beschrijft hij bijvoorbeeld de reeks botsingen tussen H.G. Wells en de oude garde binnen de Fabian Society.

Volume I, *The Pursuit of Love*, eindigt, logischerwijze gezien de titel, met Shaws huwelijk. Als een geroutineerde paparazzo volgt Holroyd nu het nieuwbakken paar. Het ietwat bizarre huwelijk van de toneelschrijver GBS is het leitmotiv van dit tweede deel. Verrassend genoeg was Charlotte, zeker in het begin, de dominerende figuur binnen het gezin. Zij bepaalde of GBS aan vakantie toe was en waar ze dan wel heen zouden gaan. Tegen zijn zin werd hij zowat de halve wereld rondgezeuld. Die vermoeiende reizen, gepaard gaande met een reeks kleine ongevallen die hem telkens weer tijdelijk handicappen, zorgden ervoor dat er van de normale man-vrouw betrekkingen tijdens de eerste maanden van hun huwelijk niets in huis kwam. Dit was het patroon dat zij voor de rest van hun leven samen zouden volgen. "Shaw had ... been joined by Charlotte in a conspiracy of denial they called their marriage". Volgens Holroyd komen GBS' seksuele frustraties duidelijk tot uiting in zijn toneelstukken. Het schrijven zelf ziet de biograaf als een sublimering, als het enige teken van 'potentie'. Bovendien verlegde GBS zijn 'attenties' naar andere vrouwen, grote eigentijdse actrices, waarmee hij een soort platonische relatie aanging want zijn loyaleiteit tegenover Charlotte bleef, aldus Holroyd, onaangeroerd.

Zo defileert een hele reeks van Victoriaanse en Edwardiaanse schonen doorheen deze pagina's. Ellen Terry was wellicht zijn 'oudste' vlam. Voor haar schrijft hij *Captain Brassbound's Conversion*. Het stuk moest haar in het licht

stellen, terwijl het haar partner, de eeuwige 'jeune premier', Henry Irving, een belachelijke rol toebedeelde. Irving zal dan ook alles in het werk stellen om het stuk af te voeren. Ellen zou de voor haar gecreëerde rol pas na Irvings dood — toen ze eigenlijk al te oud was — spelen. Deze gang van zaken : het schrijven van een stuk voor een acteur/actrice die er dan uiteindelijk niet in optrad, bleek voor Shaw veeleer de regel te zijn dan de uitzondering.

Voor Eleanor Robson schreef hij *Major Barbara*. Niemand anders zou volgens hem in staat zijn de hoofdrol goed te vertolken — maar uiteindelijk vertolkte Annie Russell de hoofdrol tijdens de eerste reeks opvoeringen. Zijn bewondering voor en ontdekking van de jonge Lillah McCarthy wierp dan weer te veel vruchten af. Zij huwde met een andere Shaw-acoliet, Granville-Barker. Lillah werd de ster van o.m. *Man and Superman* en *The Doctor's Dilemma*.

Een heel bijzondere plaats in Shaws emotionele en professionele leven werd ingenomen door de vurige Mrs Patrick Campbell. Zij was een mooie, elegante verschijning, heel wat jonger dan Ellen Terry en behoorlijk temperamentvol. Shaw was 'violently and exquisitely' verliefd op haar. Hij moest dit aan zowat iedereen kwijt, inclusief zijn vrouw. Maar verder dan 'avances', wat gezoen en wat gestreel kwam hij nooit. Zijn geweten, zijn verantwoordelijkheid tegenover Charlotte lieten hem aanvankelijk niet toe de overspelige stap te zetten. Toen hij dan eindelijk de beslissing nam was Mrs Pat van idee veranderd. Eén troost : zij maakte een succes van het stuk dat Shaw haar op het lijf had geschreven : *Pygmalion*.

Ten slotte was er de jarenlange correspondentie met de passionele Erica Cotterill die hem in het bijzijn van zijn wettige eega dat 'gorgeous thing' noemde. Charlotte had het dan wel begrepen en schreef de jonge Shaw-fan een kordate brief waarin zij haar de toegang tot haar huis en zelfs elk contact met haar echtgenoot ontzegde.

Shaws relaties met de vertalers van zijn werk zijn al even ongewoon. De Duitser Siegfried Trebitsch verwezenlijkte voor Shaw de grote doorbraak op het vasteland, nog voor Groot Brittannië de waarde van de eigen sant had erkend. Een Franse politicus, Augustin Hamon werd door Shaw tegen wil en dank tot vertaler gepromoveerd. Shaw onderhield erg persoonlijke contacten met zijn vertalers. Hij beschouwde ze als deel van zichzelf. Het telegram dat hij naar Trebitsch verstuurde bij het begin van de oorlog spreekt boekdelen : "What a hideous situation civilization tearing itself to pieces...you and I at war can absurdity go further my friendliest wishes go with you under all circumstances".

Zijn houding tijdens die oorlog was helemaal conform aan zijn 'Fabian' filosofie. Shaw was een doorwinterde pacifist. Niets kon hem van de absurditeit en nutteloosheid van een oorlog afbrengen. Diezelfde neutrale houding had hij trouwens al eerder en met wat meer succes verdedigt tijdens de Boer War. Deze keer argumenteerde hij dat niet de Duitsers de vijand waren maar de 'jingoïsten', de militaristen van alle landen. In zijn meest optimistische momenten stelde hij dat de oorlog enkel nuttig kon zijn als de arbeidende klasse, de vrouwen, de Ieren en andere marginale groepen van de gelegenheid gebruik zouden maken om hun eisen door te drukken. Het manifesto *Common Sense about the War* waarin hij dergelijke ideeën uiteenzette haalde hem evenwel heel wat hatelijkheden op de hals. Het was niet de geschikte tijd om socialisme boven nationalisme te stellen. Maar zijn reputatie zou ook die donkere periode overleven.

De naam Shaw was tegen 1904, na het succes van *John Bull's Other Island*, een gevestigde waarde. Shaw had toen de positie bereikt waar hij zo lang voor gewerkt had. Zijn visie op de wereld vond ingang bij het grote publiek, "The Search for Power" had het vereiste doel bereikt. Hij zorgde er ook voor dat de wereld hem kende en zou blijven 'kennen'. Shaw liet zich ontelbare keren fotograferen in allerlei poses (tot naakt, als Rodins penseur toe). Hij werd door de grootste eigentijdse kunstenaars geschilderd en geboetseerd. Hij liet zijn afbeelding op de meest ongewone materialen voorkomen. Zo komt hij voor op een Chinese vaas met zijn handen rond zijn oren gekromd. Daarnaast begonnen vanaf 1905 talrijke studies over zijn werk te verschijnen. Achttien kritisch-biografische studies verschenen nog voor de eerste wereldoorlog. Ook zijn briefwisseling groeide aan tot ongekeerde proporties. Om snel en efficiënt op elke brief en elk verzoek te antwoorden had hij een systeem van voorgedrukte kaartjes met stereotype zinnestjes bedacht. Een kleurencode gaf aan welk kaartje hij moest kiezen. Trouw aan zichzelf kon hij het niet nalaten om er hier en daar toch iets bij te krabbelen, om, bijvoorbeeld, bij het negatieve antwoord op een verzoek om een autograaf zijn handtekening te zetten.

Holroyd slaagt erin het leven van de auteur, en de socio-historische context waarin hij werkte op een indringende en sympathieke manier te beschrijven. Nooit is zijn relaas monotoon of landerig. Het spektakel Shaw en de stijl van zijn biograaf blijven boeien. Een scène uit *Pygmalion* met Beerbohm Tree als Professor Higgins, bijvoorbeeld, vertelt Holroyd zo :

Tree had with dignity assured [Shaw] that 'I will not place myself in the position of receiving a rebuff', and was taken aback when Mrs Campbell

hurled a slipper bang in his face. His morale shattered, he collapsed into a chair while the cast tried to get him to understand that this was part of the play. (pp. 335-336)

Wij wachten alvast geamuseerd en in spanning op volume III.

NOOT :

- 1) Deel I werd besproken in *Documenta*, jg. 7 (1989), no. 3, pp. 172-174.